

Наукові постаті

Шаблій Олег Іванович

**Професор
Олег Шаблій**

14 листопада 2025 року географічна спільнота України відзначила 90-ту річницю від дня народження Олега Івановича Шаблія (14.11.1935-13.01.2023) – довголітнього завідувача кафедри економічної і соціальної географії Львівського національного університету ім. Івана Франка (1990-2022), доктора географічних наук, заслуженого професора університету, заслуженого діяча науки і техніки України, почесного члена Українського географічного товариства, почесного члена та голови Географічної комісії Наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка, керівника відділення наук про Землю Львівської обласної Малої академії наук, багаторічного члена спеціалізованої вченої ради в Державній установі «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України».

Малою Батьківщиною Олега Шаблія є село Курівці Зборівського району на Тернопільщині, де він закінчив початкову школу. Продовжив навчання в семирічці сусіднього села Великий Глибочок і в Бережанському педагогічному училищі. Освітнянська та наукова діяльність Професора пов'язана з географічним факультетом Львівського університету, до якого він вступив 1954 року. Тут 1966 року захистив кандидатську дисертацію на тему «Лісопромисловий комплекс Українських Карпат (тенденції розвитку і структура)», підготував докторську дисертацію «Міжгалузеві територіальні комплекси (проблеми теорії і методики дослідження)», яку успішно захистив 1978 року.

Олег Іванович – знаний науковець, педагог, який ще за життя створив собі концептуальний пам'ятник – шеститомне видання вибраних праць, перший і другий томи якого відзначені Міжнародною премією імені Івана Франка в номінації «За вагомі досягнення у галузі соціально-гуманітарних наук».

Вагомим є науковий спадок Професора: монографії, підручники, навчальні посібники, статті, інтерв'ю – майже 1000 позицій наукових публікацій. Однак внесок О. Шаблія в науку вимірюється не обсягом написаного, а впливом на розвиток нових напрямів дослідження, утвердженням львівської суспільно-географічної школи як осередку створення фундаментальних знань в Україні та світі. О. Шаблій – один з найцитованіших в Україні науковець у галузі суспільної географії, учений-ерудит, учений-енциклопедист.

Вінцем теоретичних суспільно-географічних узагальнень стало розуміння О. Шаблієм суспільства як загального об'єкта суспільно-географічної науки, а геопросторової організації суспільства та його окремих частин – як предмета її досліджень. Системну сутність науки на новому етапі її розвитку відображають розкриті Професором закони суспільної географії – генетичні, структурні, відповідності, функціональні. Питання системної геопросторової організації суспільства викладено в монографії «Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії» (2001 р.), у підручнику для студентів географічних та економічних факультетів і факультетів міжнародних відносин «Основи загальної суспільної географії» (2003, 2012 рр.), апробовано в навчальних курсах «Основи загальної суспільної географії», «Головні проблеми суспільно-географічної науки».

Професор О. Шаблій визнавав, що предметну сферу суспільної географії визначають методи наукового пізнання. Він є піонером математико-географічних досліджень в українській науці – від кандидатської дисертації, в якій уперше для типізації лісопромислових комплексів Українських Карпат було застосовано метод багатомірної аналізу, до організації III Всесоюзної математичної школи (1968 р.), запровадження в навчальний процес спецкурсу «Математичні методи в економічній (пізніше – соціально-економічній) географії», а також видання відповідних навчальних посібників (1985, 1994 рр.).

Професор О. Шаблій продовжував характерну для львівської географічної школи традицію атласного картографування. За організаційного й наукового керівництва О. Шаблія було підготовлено середньомасштабні шкільно-краєзнавчі атласи Львівської (1989 р.), Івано-Франківської (1990 р.) та Закарпатської областей (1991 р.), а також створено великі рукописні атласи господарських комплексів Івано-Франківської та Львівської областей. У 2000 і 2002 роках опубліковано географічний атлас «Львівська область» із серії «Моя мала Батьківщина».

Вершиною картографічної творчості Професора став виданий за його редакцією комплексний атлас Львова – перший і єдиний в Україні атлас великого міста (2012 р.). Його унікальність визначають такі принципи побудови: фундаментальність, комплексність, системність, гуманізм, україноцентризм, екологізм та історизм.

Справжній розквіт наукової творчості О. Шаблія розпочався з відновленням незалежності Української Держави. Відтоді пріоритетними в наукових дослідженнях Професора стали географічне українознавство, соціально-економічна географія України, історія української географії, політична географія України та геополітика, військова географія. Науковець проповідує україноцентризм у національній географії і географічній освіті, порушує проблему деколонізації, демосковізації суспільно-географічної термінології і географічних назв.

Визначальним стало видання за редакцією О. Шаблія підручника для вищих шкіл «Соціально-економічна географія України» (1994, 1995, 2000 рр.), в якому економічну парадигму, характерну для совєтської географії, було замінено на антропогеографічну – центральним став аналіз людності та її складу, невиробничі види життєдіяльності людини, територіальний розвиток держави. Конструктивізм наукових досліджень О. Шаблія відображає нова шестичленна суспільно-географічна макрорегіоналізація України.

Комплексний опис України О. Шаблій виконав також до перекладеного за його редакцією підручника американських учених Г. де Блія, П. Муллера «Географія: світи, регіони, концепти», що отримав перше місце в загальному конкурсі нових видань 2004 року в номінації «Енциклопедичні і довідкові видання». У ньому Україна показана як природна, етнодемографічна, культурна та політична окремішність на географічній карті світу.

З відновленням незалежності України О. Шаблій обґрунтовує теоретико-методологічні засади наукової дисципліни «Історія української географії», забороненої в совєтські часи. Він періодизує розвиток української суспільної географії; засновує та є шеф-редактором всеукраїнського науково-теоретичного часопису «Історія української географії», а також організовує численні конференції і семінари з історії української географії та картографії, становлення і розвитку Львівської суспільно-географічної школи та проводить міжнародні онлайн-семінари, присвячені пам'яті знаних українських географів.

Важливим напрямом історико-географічних досліджень О. Шаблія стала географічна біографістика – висвітлення життєвого та наукового шляху знаних географів, імена яких були замовчувані або навіть заборонені в совєтські часи. Він започатковує видання у Львівському університеті наукової серії «Постаті

українського землезнання», в якій вийшло 14 книжок. Олюднена історія української науки в поданні О. Шаблія постає як важлива сфера національної культури загалом, осмислення якої – запорука побудови міцної державності та виховання патріотизму. До останніх днів свого земного життя Професор працював над монографією «Світочі українського духу», що містить 20 статей про геопоетичний аспект творчості українських геніїв – Т. Шевченка, М. Шашкевича та І. Франка, що вийшла друком 2024 року.

Вражає широчінь наукових поглядів Професора, міждисциплінарність яких підтверджують положення про екологізацію і ноосферизацію географії, географізацію екологічної науки, географічні імперативи екологічної діяльності; запровадження понять «метаекологія», «мегаекологія», «територіальна еколого-економічна проблема і проблемна ситуація»; теоретико-методологічне обґрунтування на основі генетичного та функціонального підходів так званих парних дисциплін (економічна географія і геоекономіка, політична географія і геополітика та ін.); ініціювання геософії як нового напрямку в українській науці.

Наукову працю Професора продовжують його численні учні та колеги. Під науковим керівництвом Олега Шаблія захищено п'ять докторських і понад 20 кандидатських дисертацій, а ще були численні опонування дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора та кандидата географічних та економічних наук, рецензування монографій, підручників і навчальних посібників. Інтелектуальна спадщина Професора є основою для нових поколінь науковців та освітян.

Пам'ятаємо...

Редколегія

Надійшло 27.11.2025 р.